7 Arvingar och testaments-tagare

Prop. 1988/89:88, Prop. 1986/87:1, Prop. 1958:B 23

7.1 Allmänt

När någon har avlidit ska tillgångarna fördelas mellan dem som har rätt till arv efter den döde pga. lag eller testamente.

Legal arvinge

En arvinge är den som enligt den tillämpliga arvsordningen ska ärva den avlidne (legala arvingar). Var den avlidne svensk medborgare är det arvsordningen i ÄB som anger vilka som är arvingar (1 kap. 1 § IDL). Var den avlidne utländsk medborgare är det i allmänhet den arvsordning som gäller i medborgarskapets land som ska tillämpas (samma paragraf). På grund av lagstiftningen i det främmande landet skulle svensk arvsrätt ändå kunna bli tillämplig enligt det landets internationella privaträttsliga regler.

Testaments-tagare

En testamentstagare är den som i ett av den avlidne (testator) upprättat testamente har utsetts att i arvingarnas ställe eller jämte arvingarna ta över kvarlåtenskapen. Beträffande giltigheten av ett av en utländsk medborgare upprättat testamente, se 1 kap. 3–6 §§ IDL och 9–12 §§ lagen (1935:44) om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare som hade hemvist här i riket, m.m.

Legatarie

Om en testator i sitt testamente har förordnat att viss bestämd egendom, eller del av viss bestämd egendom, ska tillfalla testamentstagaren t.ex. en fastighet, ett visst kontantbelopp, vissa lösören etc. kallas testamentstagaren legatarie och han får ett legat.

Universell testamentstagare

Om testator i stället förordnat att en testamentstagare ska erhålla hela kvarlåtenskapen, en viss andel av kvarlåtenskapen eller överskottet av kvarlåtenskapen, kallas testamentstagaren universell testamentstagare. En universell testamentstagare har liksom en legal arvinge en andelsrätt i kvarlåtenskapen (11 kap. 10 § ÄB).

Dödsbodelägare

En arvinge och universell testamentstagare är delägare i den avlidnes bo, dödsbodelägare (18 kap. 1 § ÄB). En legatarie däremot är inte bodelägare utan har bara rätt att ur boet få just den egendom som testator har bestämt.

När blir rätten definitiv?

En rätt till del av kvarlåtenskapen pga. ett testamente blir inte definitiv redan i och med dödsfallet. För att rätten ska bli definitiv krävs:

- att arvingarna godkänner testamentet och/eller
- att testamentstagaren låter delge testamentet med arvingarna som sedan inte klandrar testamentet inom sex månader.

I bouppteckningsärendet saknar det emellertid betydelse om rätten till arv pga. ett testamente har blivit definitiv. Fram till dess frågan om testamentets giltighet har blivit slutligt avgjord, behandlas nämligen en universell testamentstagare som dödsbodelägare (18 kap. 1 § 4 st. ÄB).

Bevakning testamente, äldre regler

Fram till 1 juli 1989 fanns ett förfarande som kallades för bevakning att tillgå. Bevakning innebar att testamentstagare som ville göra testamentet gällande måste bevaka detta vid tingsrätten. Den som försummade detta förlorade sin rätt visavi de legala arvingarna. Det ska uppmärksammas att om den först avlidne maken avled före den 1 juli 1989 och efterlämnade ett testamente som inte vunnit laga kraft mot en efterarvinge så måste denne efterarvinge kallas som dödsbodelägare till den sist avlidne makens bouppteckningsförrättning. Se vidare 7.3.3.

Att uppmärksamma

Efterarv

Secundo-succession

I vissa fall kan rätten till arv ha blivit uppskjuten s.k. efterarv eller sekundosuccession. Så är fallet när den avlidne var gift och den efterlevande maken ärver framför gemensamma bröstarvingar eller före den avlidnes föräldrar, syskon eller syskons avkomlingar. Dessa arvingar, efterarvingar eller sekundosuccessorer, får då ut sitt arv först vid den efterlevande makens död (3 kap. 2 § ÄB). Även i ett testamente kan ha föreskrivits att en testamentstagare ska få ut sin lott först sedan en annan testamentstagare under sin livstid har innehaft och förfogat över lotten. Beroende på om efterarvet grundar sig på lag (3 kap. 2 § ÄB) eller testamente (12 kap. 1 § ÄB) talar man om legala efterarvingar respektive testamentariska efterarvingar.

Äganderätt

Fri förfoganderätt

Om en arvinge eller en testamentstagare får egendom som inte enligt lag eller testamente omfattas av rätt till efterarv för annan, innehar arvingen eller testamentstagaren egendomen med äganderätt. I de fall där egendomen omfattas av rätt till efterarv, innehar arvingen eller testamentstagaren egendomen med fri förfoganderätt. Den fria förfoganderätten skiljer sig från äganderätt endast på så sätt att arvingen eller testamentstagaren inte har rätt att själv genom testamente inskränka eller omintetgöra efterarvsrätten till egendomen. I övrigt har arvingen eller testamentstagaren rätt att under sin livstid fritt förfoga över egendomen. Beskattningsmässigt behandlas fri förfoganderätt efter samma regler som äganderätt.

7.2 Arvsordningen

7.2.1 Efterlevande makes arvsrätt

Om arvlåtaren var gift, tillfaller hela kvarlåtenskapen den efterlevande maken (3 kap. 1 § ÄB). Detta gäller all den avlidnes egendom, dvs. både giftorättsgods och enskild egendom. Om dödsfallet inträffade medan ett mål om äktenskapsskillnad mellan makarna pågick har efterlevande make dock ingen arvsrätt (3 kap. 10 § ÄB).

Efterarv

En efterlevande makes arvsrätt begränsas av reglerna om efterarv i 3 kap. 2 § ÄB. Om det finns legala efterarvingar till den avlidne enligt det lagrummet ärver den efterlevande maken egendomen endast med fri förfoganderätt. Den efterlevande maken kan med andra ord inte genom ett eget testamente omintetgöra eller inskränka efterarvingars rätt till arv. Om det däremot inte finns några legala efterarvingar erhåller den efterlevande maken arvet med full äganderätt.

Legal efterarvinge

Legala efterarvingar enligt 3 kap. 2 § ÄB är den avlidnes och den efterlevande makens gemensamma bröstarvingar samt den avlidnes föräldrar, syskon och syskons avkomlingar. Ett särkullbarn till den avlidne, dvs. en bröstarvinge till den avlidne som inte samtidigt är bröstarvinge till den efterlevande maken, kan bli legal efterarvinge om han eller hon avstår från sin rätt till förmån för den efterlevande maken (3 kap. 9 § ÄB).

Särkullbarn, legal efterarvinge

Särkullbarn, rätt till arvslott

En efterlevande makes arvsrätt omfattar i allmänhet inte vad som enligt lag ska tillfalla ett särkullbarn till den avlidne. Ett särkullbarn har nämligen i princip alltid rätt att få ut sin arvslott vid förälderns död. Om det inte finns några andra bröstarvingar än särkullbarnet, ärver särkullbarnet således hela kvarlåtenskapen efter den avlidne.

Basbeloppsregeln

Till skydd för den efterlevande maken finns dock den inskränkningen som följer av basbeloppsregeln. Om det jämte särkullbarnet även finns ett gemensamt barn till den avlidne och den efterlevande maken, ärver särkullbarnet hälften av kvarlåtenskapen vid förälderns död, medan den efterlevande maken erhåller det gemensamma barnets lott med fri förfoganderätt.

Särkullbarns avstående

Ett särkullbarn kan enligt 3 kap. 9 § ÄB helt eller delvis avstå sin rätt att omedelbart få ut arvet till förmån för den efterlevande maken (styvföräldern), prop. 1986/87:1 s. 353–354. I det fallet särkullbarnet helt avstår sin rätt blir denne i likhet med det gemensamma barnet efterarvinge till den avlidne och får ut sitt arv efter föräldern vid styvförälderns död. Om ett avstående enligt 3 kap. 9 § ÄB skett, inträder skattskyldighet för särkull-

barnets lott efter föräldern först vid styvförälderns död (8 § 1 st. AGL). För att 3 kap. 9 § ÄB ska bli tillämplig måste arvsavståendet uttryckligen ange att avståendet sker till förmån för styvföräldern.

Efterlevande make, inskränkt arvsrätt

Basbeloppsregeln

Den efterlevande makens arvsrätt kan inskränkas genom att den avlidne har upprättat ett testamente till förmån för någon annan än maken. Till skydd för den efterlevande maken gentemot testamentstagares och särkullbarns arvsrätt gäller emellertid basbeloppsregeln. Den innebär att den efterlevande maken alltid, om egendomen räcker till, har rätt att som arv efter den avlidne få ut så mycket att detta, tillsammans med vad som tillhör den efterlevande maken som enskild egendom och vad som tillfaller den efterlevande maken genom bodelning och testamente av den avlidne, motsvarar fyra basbelopp vid tiden för dödsfallet (3 kap. 1 § 2 st. ÄB). Vid tillämpning av basbeloppsregeln ska hänsyn inte tas till egendom som erhålls enbart med nyttjanderätt.

Tvunget avstående, särkullbarn

Ett testamente till förmån för någon annan, som inskränker den efterlevande makens rätt enligt basbeloppsregeln, är i den delen utan verkan. Detta gäller utan vidare och någon klandertalan behöver inte väckas. I den mån ett särkullbarns arvsrätt inkräktar på vad styvföräldern är berättigad till enligt basbeloppsregeln, blir särkullbarnets rätt till arv uppskjuten. Särkullbarnet blir med andra ord genom basbeloppsregeln i motsvarande mån efterarvinge. Man talar här om ”tvunget avstående”.

Observera att den nu gällande basbeloppsregeln är en arvsregel medan den äldre basbeloppsregeln i 13 kap. 12 § GB var en bodelningsregel.

7.2.2 Släktingars arvsrätt

Om någon dör utan att efterlämna make eller maka är enligt arvsordningen i ÄB den avlidnes närmaste släktingar berättigade till arv. Ärvdabalken delar in den avlidnes arvsberättigade släktingar i tre grupper (arvsklasser eller parentel).

Arvsklasser

1. Arvlåtarens bröstarvingar, dvs. barn och deras avkomlingar.

2. Arvlåtarens föräldrar och deras avkomlingar, dvs. föräldrar, syskon och deras avkomlingar.

Kusiner och Norge

3. Arvlåtarens far- och morföräldrar och deras barn, dvs. fastrar, farbröder, mostrar och morbröder. Observera att kusiner inte har någon legal arvsrätt i Sverige men väl i Norge.

”Turordning”

Grupperna står i tur till arvet efter varandra. Det innebär att så länge någon arvinge inom en klass lever och kan ta arv efter den avlidne är samtliga arvingar i en mer avlägsen klass uteslutna från arv. Man gör därvidlag inte någon reservation för fädernet respektive mödernet; ett halvsyskon på faderns sida tar alltså

hela arvet framför arvlåtarens morföräldrar trots den s.k. istadarätten.

Avlats före arvlåtarens död

För att kunna ärva måste arvingen ha överlevt arvlåtaren. Ett barn som har avlats före arvlåtarens död har dock rätt att ärva om det efter arvlåtarens död föds vid liv (1 kap. 1 § ÄB).

Arvsberättigad släkting saknas

Finns det inte någon arvsberättigad släkting och har den avlidne inte upprättat ett testamente till förmån för någon annan tillfaller arvet Allmänna arvsfonden (5 kap. 1 § ÄB). Enligt 3 kap. 8 § ÄB inträder dock släktingar till den först avlidne maken före Allmänna arvsfonden. Är den avlidne änka eller änkling och efterlämnar denne inga egna arvingar går därför hela kvarlåtenskapen till den först avlidnes sekundosuccessorer.

7.2.3 Bröstarvingar

Bröstarvingars arvsrätt

Barn till den avlidne delar kvarlåtenskapen lika mellan sig (2 kap. 1 § ÄB). Även ett barn som avlats före dödsfallet deltar i delningen om det senare föds med liv (1 kap. 1 § ÄB). Ett barn till den avlidne och barnets avkomlingar kallas en gren. Endast särkullbarn har en omedelbar arvsrätt efter den avlidne föräldern och särkullbarnet tar så stor andel av kvarlåtenskapen som den skulle få om samtliga barn fick sitt arv vid samma tidpunkt.

Särkullbarn

Istadarätt

I ett avlidet barns ställe träder barnets avkomlingar in, s.k. istadarätt. De avkomlingar som träder in delar barnets lott mellan sig enligt vanliga regler. Varje gren tar således lika lott. En efterlevande makes arvsrätt kan dock medföra att en bröstarvinge till den först avlidne maken kan komma att få ett beloppsmässigt mindre eller större arv än annan bröstarvinge till samma arvlåtare beroende på om bröstarvingen är ett särkullbarn eller ett gemensamt barn. Olikheten beror av förhållandet att de gemensamma barnen enbart har en rätt till en viss andel (kvotdel) i nästa dödsbo och inte en rätt till ett visst bestämt belopp.

Särkullbarn, annat belopp

Barn födda utom äktenskapet, före 1970

Arvsrätt föreligger numera alltid mellan ett barn och dess far, oberoende av om barnets föräldrar varit gifta med varandra eller inte. Före år 1970 behandlades emellertid barn födda inom äktenskapet och barn födda utom äktenskapet olika. Barn som var födda utom äktenskapet hade arvsrätt efter fadern bara under vissa förutsättningar. För utomäktenskapliga barn gällde att de fick arvsrätt efter fadern men inte faderns släktingar under förutsättning

att de var trolovningsbarn och att denna barnets egenskap hade fastställts genom erkännande i viss ordning eller genom dom, eller

att fadern hade avgett förklaring att barnet skulle ha samma rätt till arv efter honom som barn inom äktenskapet, s.k. arvsrättsförklaring, som skulle avges i viss närmare bestämd ordning.

Övergångs-bestämmelser

För barn födda utom äktenskapet före 1970 gäller att de har arvsrätt efter fadern och dennes släktingar bara under vissa förutsättningar. Övergångsbestämmelserna till den lag (1969:621) som jämställer barn födda inom och utom äktenskapet i förhållande till arv efter fadern stadgar att det utomäktenskapliga barnet har arvsrätt under förutsättning

att annan dödsbodelägare än barnet självt, boutredningsman eller den som sitter i boet inom tre månader från dödsfallet ska ha fått kännedom om arvingen, eller

om bouppteckning förrättas senare, senast vid bouppteckningen ska ha fått kännedom om arvingen eller slutligen

anteckning om barnet före arvfallet gjorts i arvlåtarens personakt (hos församlingen) eller registrerats i folkbokföringen för arvlåtaren eller från vilken arvingen härleder sin arvsrätt.

Adoptivbarn, arvsrätt

Ett adoptivbarn har samma rättsliga ställning som ett biologiskt barn. Adoptivbarnet ärver således adoptanten och dess släkt på samma sätt som ett biologiskt barn. Mellan adoptivbarnet och dess biologiska släkt föreligger däremot ingen arvsrätt. Om en makes barn har adopterats av den andre maken, anses barnet vara makarnas gemensamma barn och ärver och ärvs som ett sådant (4 kap. 8 § FB). Beträffande internationellrättsliga frågor avseende adoption och arvsrätt i främmande länder hänvisas till lag (1971:796) om internationella rättsförhållanden rörande adoption.

Fosterbarn, styvbarn och sambors barn, arvsrätt och klass

Styvbarn och fosterbarn har inte någon legal arvsrätt efter en styvförälder eller en fosterförälder. Även sambos barn saknar legal arvsrätt efter arvlåtaren. Styvbarn och fosterbarn har i fråga om arvsskatt den förmånligare ställningen av att beskattas i skatteklass 1. För styvbarn gäller detta även sedan föräldern och styvförälderns relation har upphört. Beträffande sambos barn ska dessa emellertid beskattas i arvsklass 2, se NJA 1995 s. 388. I avgörandet resonerade man kring frågan om sambos barn kunde jämställas med styvbarn men man fann att så inte var fallet.

Bröstarvinges begränsade arvsrätt

Laglott

En bröstarvinges arvsrätt är begränsad bara av den rätt till arv som kan tillkomma en efterlevande make. Gentemot testamentstagare är en bröstarvinges arvsrätt skyddad på så sätt att bröstarvingen alltid har rätt att påkalla att få ut sin laglott (7 kap. 3 § ÄB). Laglotten är hälften av den arvslott som enligt lag tillkommer en bröstarvinge (7 kap. 1 § ÄB). Gentemot ett testamente till förmån för en efterlevande make innebär laglottsskyddet för ett gemensamt barn dock bara en rätt att påkalla efterarvsrätt motsvarande värdet av laglotten. Även efter lagändringen 1988 beträffande arvsrätten kan det finnas skäl för de gemensamma barnen att begära sin laglott. Så är särskilt fallet

om arvlåtaren testamenterat sin kvarlåtenskap med full äganderätt till den andre föräldern och glömt att göra förordnande om efterarv.

Jämkning vid testamente, bröstarvinges laglott

Har den avlidne förfogat över kvarlåtenskapen genom ett testamente på så sätt att det inkräktar på en bröstarvinges laglott kan bröstarvingen påkalla jämkning av testamentet för att få ut sin laglott (7 kap. 3 § 1 st. ÄB). Om testamentstagaren bestrider jämkningskraven och t.ex. gör gällande att bröstarvingen genom förskott på arv redan har fått ut så mycket att det täcker laglotten får tvisten lösas genom rättegång. Om testamentstagaren däremot medger jämkningsyrkandet, har bröstarvingen rätt att få ut så mycket ur testamentslotten att han får sitt laglottskrav täckt. Bröstarvingen är dock skyldig att från laglottskravet först låta avräkna vad han själv har fått genom förskott på arv eller rätt till efterarv och testamente (7 kap. 2 § ÄB). Avser jämkningen ett testamentsvillkor till förmån för annan än den efterlevande maken har inte bara särkullbarn utan även gemensamma barn rätt att vid arvlåtarens död få ut det genom jämkningen återvunna beloppet. Om jämkningen däremot avser ett testamentsvillkor till förmån för den efterlevande maken får särkullbarnet ut sin andel vid förälderns död medan det gemensamma barnets andel tillfaller den efterlevande maken med fri förfoganderätt och med efterarvsrätt för barnet (7 kap. 3 § 2 st. ÄB).

Tvunget avstående, särkullbarn

Om basbeloppsregeln till förmån för den efterlevande maken blir tillämplig i det enskilda fallet kan dock även ett särkullbarn få stå tillbaka i avvaktan på styvförälderns död (tvunget avstående).

Jämkning, flera testamentsförordnanden

Om det finns flera testamentariska förordnanden medför ett laglottsyrkande av en bröstarvinge att förordnandena ska jämkas proportionellt. Är det fråga om flera legat, sker jämkningen i första hand i penninglegaten, och först om dessa inte förslår, av saklegaten (7 kap. 3 § 1 st. ÄB).

Exempel

Testamente till förmån för annan än den efterlevande maken

En man avlider och efterlämnar hustru och ett gemensamt barn. Kvarlåtenskapen, dvs. det som efter bodelning finns att fördela efter mannen, uppgår till 500 000 kr. Mannen har testamenterat 400 000 kr till välgörande ändamål. Bröstarvingen påkallar jämkning för att få ut sin laglott.

Laglotten uppgår till halva arvslotten dvs. 250 000 kr. Då den avlidne inte har förfogat över hela kvarlåtenskapen utan 100 000 kr av den återstår, kan bröstarvingen genom jämkning återvinna endast det felande beloppet, 150 000 kr. Detta belopp behåller bröstarvingen som del av sin laglott. Det återstående beloppet 100 000 kr omfattas av

den efterlevande makans rätt till arv. Den delen av laglottsanspråket utfaller därför först vid mammans död.

Exempel

Testamente till förmån för den efterlevande maken.

En kvinna avlider och efterlämnar make, två gemensamma barn och ett barn från tidigare äktenskap. Kvarlåtenskapen uppgår till 300 000 kr. Enligt ett testamente ska den efterlevande maken erhålla hela kvarlåtenskapen med full äganderätt. Bröstarvingarna påkallar jämkning av testamentet för att få ut sina laglotter.

Laglotterna uppgår till sammanlagt 150 000 kr. Särkullbarnet har rätt att omedelbart få ut sin andel 50 000 kr, medan de gemensamma barnens laglotter, sammanlagt 100 000 kr tillfaller den efterlevande maken med fri förfoganderätt. Först när även pappan är död får de gemensamma barnen ut sina laglottsandelar efter mamman. De gemensamma barnens laglottsyrkanden medför m.a.o. endast att de blir efterarvsberättigade till laglottsandelen. Laglottsyrkandena är dock nödvändiga om inte pappan ska överta all egendom med full äganderätt efter mamman. För att pappan ska överta egendomen med full äganderätt förutsätts att testamentet har vunnit laga kraft, jfr 7.3.3. Om så inte är fallet har pappan nämligen ärvt mamman med fri förfoganderätt enligt ärvdabalkens regler.

7.2.4 Föräldrar, syskon och deras avkomlingar

Förälders arvsrätt

Om den avlidne inte efterlämnar make eller bröstarvingar ärver hans föräldrar hälften var av kvarlåtenskapen (2 kap. 2 § ÄB). En far, som inte har varit gift med barnets mor, ärver barnet, om det har avlidit efter ingången av år 1970. Om faderskapet inte är fastställt eller fadern är okänd när dödsfallet inträffar, gäller vid dödsfall fr.o.m. den 1 juli 1977 att den som vill grunda arvsrätt på faderskapet ska anmäla detta till boutredningsman, dödsbodelägare eller annan som sitter i boet inom tre månader från dödsfaller eller senast vid bouppteckningsförrättningen (16 kap. 3 a § ÄB).

Hel- och halvsyskons arvsrätt

I en avliden förälders ställe träder hans eller hennes barn, dvs. hel- eller halvsyskon till den avlidne. Den avlidne förälderns hälftendel delas lika mellan syskonen, dvs. varje gren tar lika lott. I ett avlidet syskons ställe träder hans eller hennes barn och barnbarn.

Föräldern ärver allt

Om den avlidne inte har några syskon eller avkomlingar till syskon men en av arvlåtarens föräldrar lever, tillfaller hela arvet den föräldern.

Halvsyskons lott

Halvsyskon tar lika med helsyskon del i den lott som skulle ha tillfallit deras förälder. Finns det inga helsyskon, tar halvsyskon hela förälderns hälftendel. Är båda föräldrarna döda, tar halvsyskon hela arvet, dvs. även den del som belöper på styvföräldern. I ett avlidet halvsyskons ställe träder dess avkomlingar in.

7.2.5 Far- och morföräldrar och deras barn

Far- och morföräldrars arvsrätt

Om den avlidne inte var gift och inte heller efterlämnar några arvingar i den första och andra arvsklassen ärver far- och morföräldrar lika, dvs. en fjärdedel var av kvarlåtenskapen. Är någon av dem död ärver far- eller morförälderns barn dennes lott, dvs. farbröder, fastrar, morbröder och mostrar. Om farmodern är död men saknar barn, tar farfadern även hennes andel av arvet. Skulle även farfadern vara död tar hans eventuella barn båda lotterna. Om ingen av dem har barn går arvet till morföräldrarnas sida.

Fastrar och mostrars arvsrätt

Kusiner, m.fl

Kusiner och mer avlägsna släktingar ärver inte på grund av lag (2 kap. 4 § ÄB). Kusiner ärver dock i Norge.

7.2.6 Allmänna arvsfonden

Om det inte finns någon arvsberättigad släkting enligt arvsordningen inträder Allmänna arvsfonden som arvinge (5 kap. 1 § ÄB). Allmänna arvsfonden instiftades 1928 samtidigt som den obegränsade släktarvsrätten begränsades. Enligt svensk lag betraktas Allmänna arvsfonden som arvinge.

Arvskungörelse

I vissa fall kan det vara osäkert om det finns någon arvinge som är berättigad till arv före Allmänna arvsfonden. Detta ska då anges i bouppteckningen. För att Allmänna arvsfonden ska kunna tillträda arvet krävs då i princip att arvskungörelse äger rum enligt 16 kap. 2 § ÄB. Arvskungörelse görs av tingsrätten på anmälan av den som har boet i sin vård eller på anmälan av SKV (4 § Förordning (2001:423) om vissa frågor rörande Skatteverkets handläggning enligt 20 kap. ärvdabalken). Arvskungörelse ska ske i Post och Inrikes tidning (PoIT).

Förvaltas av

Allmänna arvsfonden förvaltas av Kammarkollegiet, se lag (1994:243) om Allmänna arvsfonden.

7.2.7 Tidigare avliden makes arvingar

Efterarvsrätten, innebörden

Rätt till efterarv innebär enligt 3 kap. 2 § ÄB att en tidigare avliden makes arvsberättigade släktingar ska få ut sitt arv efter den avlidne vid den efterlevande makens död. Sådan rätt till efterarv eller sekundosuccession föreligger för

1. makars gemensamma bröstarvingar,

2. sådant särkullbarn till den avlidne som inte fått ut hela sitt arv vid förälderns död på grund av ett avstående enligt 3 kap. 9 § ÄB eller tillämpning av basbeloppsregeln vid fördelning av kvarlåtenskapen,

3. den först avlidne makens föräldrar, syskon eller syskons avkomlingar.

Vem tillkommer rätten

Efterarvsrätten tillkommer den/dem som enligt arvsordningen är närmast till arv efter den först avlidne vid tidpunkten för den efterlevande makens död (1 kap. 1 §, 3 kap. 2 § 1 st. ÄB). För att kunna komma i åtnjutande av arvet måste efterarvingen således ha överlevt den efterlevande maken. Det räcker dock med att efterarvingen då var avlad om han sedermera föds vid liv. Om det vid den efterlevande makens död inte finns några arvsberättigade legala arvingar till den först avlidne maken, har efterlevande makens rätt till den först avlidnes kvarlåtenskap övergått från fri förfoganderätt till en full äganderätt; kvarlåtenskapen tillfaller då den sist avlidne makens arvingar och testamentstagare.

Exempel

Som exempel på ovanstående kan följande nämnas. När den förste maken avlider består dödsboet av efterlevande maka och ett gemensamt barn. Efterlevande makan ärver med fri förfoganderätt. Därefter avlider det gemensamma barnet som efterlämnar modern som ensam arvinge. När slutligen modern/ efterlevande makan avlider ska frågan om efterarv bedömas utifrån mannens släktförhållande vid efterlevande makans dödsfall. Om mannen har syskon kvar i livet inträder därför dessa som efterarvingar till mannen/dödsbodelägare i det nya dödsboet.

Efterarv, förutsättning

Rätten till efterarv förutsätter att den efterlevande maken verkligen har ärvt egendomen efter den först avlidne maken. Om t.ex. den först avlidne makens skulder översteg värdet av hans tillgångar och den efterlevande maken vid bodelning med anledning av makens död begärde att enligt 12 kap. 2 § ÄktB få behålla sitt giftorättsgods, har den efterlevande maken inte ärvt något efter den först avlidne. Någon rätt till efterarv föreligger då inte i den efterlevande makens bo.

Dolda övervärden, efterarv

Det är dock inte säkert att bristen efter den först avlidne maken var reell, dvs. att det förelåg en verklig brist. I en bouppteckning tas t.ex. en fastighet upp till taxeringsvärdet trots att marknadsvärdet nästan alltid är betydligt högre. Den efterlevande maken kan således i realiteten har ärvt egendomen trots att bouppteckningen efter den först avlidne visar brist i boet. SKV ska vid arvsbeskattningen beakta möjligheten att det förelåg dolda övervärden i bouppteckningen efter den först avlidne maken. När så är fallet ska den först avlidnes efterarvingar vara

antecknade som dödsbodelägare i bouppteckningen efter den sist avlidne maken. Jfr bedömningen av dolda övervärden när efterlevande make före den 1 januari 1988 övertog egendom enligt 13 kap. 12 § 2 st. GB.

Efterarv, utesluten rätt till

Rätten till efterarv är utesluten om den först avlidne maken har testamenterat hela sin kvarlåtenskap till den efterlevande maken utan något förordnande om efterarv eller med full äganderätt och testamentet har godkänts av arvingarna eller testamentet har lämnats oklandrat av de legala arvingarna efter delgivning.

Basbelopps-regeln i GB

Till skillnad från nu gällande basbeloppsregel i 3 kap. 1 § 2 st. ÄB var den numera upphävda basbeloppsregeln i 13 kap. 12 § 2 st. GB en bodelningsregel och inte en arvsregel. Det medförde att den efterlevande maken vid tillämpning av regeln fick egendomen efter den först avlidne maken med oinskränkt äganderätt, något som i sin tur innebar att den först avlidne makens arvingar inte fick rätt till efterarv. När värdet av boet vid den först avlidne makens död var lägre än det vid tidpunkten gällande skyddsbeloppet, uppkommer ofta vid fördelningen av kvarlåtenskapen efter den efterlevande maken frågan om hon har övertagit den först avlidnes egendom som sin giftorättsandel, dvs. med åberopande av basbeloppsregeln, eller om hon har ärvt maken.

Alltjämt aktuell

Frågan är alltjämt aktuell i de fall där den först avlidne maken har avlidit före den 1 januari 1988. Se mera om bedömningen av rätt till efterarv m.m. i Walin I s. 44 f.

Fri förfoganderätt, efterarv

Den rätt till efterarv som tillkommer den först avlidne makens arvingar, omfattar enligt huvudregeln hälften av behållningen i den efterlevande makens bo (3 kap. 2 § 1 st. ÄB). Denna del har den efterlevande maken innehaft med fri förfoganderätt och maken har således inte kunnat förfoga över den genom testamente.

Efterarv, minskning av andel

Den hälft som tillfaller den först avlidne makens arvingar ska fördelas mellan dem enligt arvsordningen. Om någon bröstarvinge vid det första dödsfallet helt eller delvis har fått ut sitt arv, t.ex. då en bröstarvinge har fått ut sin laglott eller om ett särkullbarn har fått vidkännas jämkning på grund av basbeloppsregeln – ska den bröstarvingens andel dock minskas i motsvarande mån (3 kap. 2 § 2 st. ÄB). Observera att efterarvet således inte minskar med ett visst belopp utan med en viss procent eller kvotdel beräknad på grundval av förhållandena vid den först avlidne makens död. Om t.ex. ett särkullbarn vid förälderns död endast får ut sin laglott motsvarande en fjärdedel av behållningen i förälderns och styvförälderns bo, har han vid styvförälderns död såsom efterarvinge rätt till en tredjedel av kvarlåtenskapen efter styvföräldern, och detta oavsett om värdet av tredjedelen överstiger eller understiger det belopp han fick som laglott. Vid förälderns död fick den efterlevande makan

hälften av det sammanlagda giftorättsgodset i bodelning (giftorättsgods = full äganderätt) och en fjärdedel i arv (fri förfoganderätt). Andelen blir därför 2/3 och 1/3.

Proportionering, makes arv och bodelningsandel

Om värdet av vad den efterlevande maken ärvde vid den först avlidne makens död var högre eller lägre än det som hon samtidigt fick ut som sin bodelningsandel av boet ska värdet av vad som tillkommer den först avlidne makens arvingar i den efterlevande makens bo proportioneras i samma mån (3 kap. 2 § 3 st. ÄB). Det är fallet

1. om makarna eller någon av dem ägde enskild egendom vid den först avlidne makens död

2. om den först avlidne maken har testamenterat bort något av sin kvarlåtenskap till någon annan än den efterlevande maken och testamentstagaren fick ut detta redan vid testators död

3. om ett särkullbarn till den först avlidne helt eller delvis har fått ut sitt arv vid förälderns död

4. om den efterlevande maken vid den först avlidne makens död begärt att som bodelningsandel få behålla sitt giftorättsgods eller

5. om den efterlevande maken vid den först avlidne makens död vid en verklig bodelning eller i ett reellt bodelande avtal med efterarvingarna har fått sin bodelningsandel bestämd till annan andel än hälften.

Den proportionering eller kvotberäkning som ska ske i dessa fall innebär att man bestämmer den först avlidne makens andel i den efterlevande makens bo till samma andel som arvet efter den först avlidne har utgjort av den efterlevande makens hela förmögenhetsinnehav sedan hon erhållit arvet.

Formel

Följande formel kan åskådliggöra kvotberäkningen:

Q = Den först avlidne makens andel = den andel som är föremål för efterarv

A = Värdet av den egendom som den efterlevande maken fick i arv efter den först avlidne maken (vanligen den avlidne makens giftorättsandel och hans enskilda egendom)

B = Värdet av den egendom den efterlevande maken fick i bodelning (fiktiv eller reell) med anledning av makens död

C = Värdet av den efterlevande makens enskilda egendom samt sådant giftorättsgods som inte har ingått i bodelningen vid tidpunkten för den först avlidne makens död

$$Q = \frac{A}{A + B + C}$$

Exempel

Bertil dör och efterlämnar hustrun Anna. Bertil ägde 600 000 kr i giftorättsgods och han hade enskild egendom till ett värde av 300 000 kr. Annas giftorättsgods uppgick även det till 600 000 kr. Hon hade ingen enskild egendom. Anna fick sålunda som bodelningsandel 600 000 kr och ärvde 900 000 kr efter Bertil. Den andel som vid Annas död ska anses komma från Bertil uppgår då till:

$$Q = \frac{900\,000}{900\,000 + 600\,000} = \frac{3}{5}$$

Om värdet av boet vid Annas död uppgick till 1 000 000 kr kommer således 3/5 därav eller 600 000 kr från Bertil medan 2/5 eller 400 000 kr utgör den egendom som Anna innehaft med full äganderätt.

Förminskning eller förkovran

Andelarna i makarnas bo kan civilrättsligt också bestämmas med beaktande av bestämmelserna i 3 kap. 3–7 §§ ÄB. En förminskning eller förkovran enligt 3 kap. 3–4 §§ ÄB beaktas vanligen inte i ett arvsskatteärende. För att detta ska ske erfordras att det i skatteärendet föreligger en i behörig ordning upprättad handling över ett arvskifte (16 § AGL) eller en delningsförrättning (15 § 2 mom. 3 st. AGL). Jfr avsnitt 12.9.2 och 12.9.3. Formkravet för att kunna beakta en delningsförrättning vid skattläggningen har prövats av HD, NJA 2001 s. 554. Av HD:s dom framgår bl. a. att det av handlingen över förrättningen måste framgå att rättsägarna har enats om att bestämma andelarna i boet på ett visst sätt som avviker från hälftendelningen. Vidare måste det i arvsskatteärendet finnas ett sådant underlag att den beskattande myndigheten kan avgöra att delningen har bestämts enligt lag. Jfr även NJA 2001 s. 818 (partiellt arvsavstående).

Arvingar efter endast en av makarna

Om det vid den efterlevande makens död endast finns arvingar efter en av makarna, ärver dessa allt (3 kap. 8 § ÄB). Bestämmelsen, som infördes i samband med 1987 års ändringar i ÄB, får sin praktiska betydelse i det fallet att den sist avlidne maken saknar arvingar.

Allmänna arvsfonden, den sist avlidne

Den innebär att Allmänna arvsfonden inte får del i den sist avlidne makens kvarlåtenskap vilket var fallet enligt tidigare gällande arvsrättsliga regler, utan får stå tillbaka för den först avlidne makens arvsberättigade släktingar. Inom doktrinen har det funnits olika meningar om innebörden av begreppet ”arvsberättigade” till den först avlidne maken i bestämmelsen.

Högsta domstolen har i NJA 1993 s. 145 slagit fast att regeln gäller till förmån endast för de släktingar till den först avlidne maken som är arvsberättigade enligt 3 kap. 2 § ÄB, dvs. då den efterlevande maken har innehaft egendomen med fri förfoganderätt, inte äganderätt. Har den efterlevande maken fått egendomen med äganderätt genom testamente som har vunnit laga kraft eller övertagit egendomen med stöd av basbeloppsregeln i 13 kap. 12 § 2 st. GB är således den först avlidne makens släktingar uteslutna från arv.

7.3 Testamente

7.3.1 Allmänt

Genom att upprätta ett testamente kan en person föreskriva att kvarlåtenskapen efter honom ska helt eller delvis fördelas på ett annat sätt än vad den legala arvsordningen medför. Om ett testamente föreligger ska kvarlåtenskapen i princip delas i enlighet med testamentet.

Basbeloppsregeln vid testamente

Har ett förordnande gjorts som inkräktar på en efterlevande makes arvsrätt kan det under vissa förutsättningar bli nödvändigt att jämka testamentet; basbeloppsregeln (3 kap. 1 § 2 st. ÄB). Om ett testamente inskränker en bröstarvinges rätt till laglott kan bröstarvingen påkalla jämkning av testamentet (7 kap. 3 § ÄB).

Original eller i bestyrkt kopia

Testamentet går ej att bestyrka

Inbördes testamente

Testamentariskt efterarv

När det finns ett testamente efter den avlidne ska testamentet i original alltid tas in i bouppteckningen eller fogas till denna i bestyrkt kopia eller avskrift (20 kap. 5 § 1 st. ÄB). En obestyrkt avskrift kan inte beaktas i beskattningsärendet. Om det inte går att bestyrka pga. att originaltestamentet ej kan finnas så måste samtliga inblandade – legala arvingar jämte testamentstagare – vara eniga om att originalet har förkommit av misstag och inte återkallats. Ett inbördes testamente mellan två eller flera ska tas in i eller fogas till bouppteckningen efter varje testator. Om det finns egendom i boet som är föremål för testamentariskt efterarv efter en tidigare avliden testator, ska även det testamentet tas in i eller fogas till bouppteckningen.

7.3.2 Upprättande och återkallelse av testamente

Ålderskrav och sinnesbeskaffenhet

Den som har fyllt 18 år är behörig att upprätta ett testamente (9 kap. 1 § ÄB). En underårig har rätt att upprätta testamente om han eller hon är eller har varit gift. Vidare har en underårig som har fyllt 16 år rätt att genom testamente förordna om sådan egendom, över vilken han själv får råda, bl.a. sin arbetsförtjänst. Även den som är ställd under förvaltare enligt föräldrabalken har rätt att genom testamente förfoga över sin egendom. En annan sak är att det vid psykisk störning hos testator kan finnas

anledning att ifrågasätta testamentets giltighet, nämligen om testator har saknat insikt om rättshandlingens rätta innebörd. Det är arvingarna som har bevisbördan för påståendet om att testator på grund av sin sinnesbeskaffenhet varit oförmögen att testamentera. Jfr Anders Agell, Testamentsrätt s. 55, Iustus förlag tredje upplagan.

Testamentes upprättande

Skriftligt och bevittnat

Ett testamente ska upprättas skriftligen och undertecknas av testator i två vittnens närvaro. Ett redan undertecknat testamente kan bevittnas i efterhand endast under förutsättning att testator vidkänns sin underskrift i de båda vittnenas samtidiga närvaro (NJA 1978 s. 189). Vittnena ska bestyrka testators namnteckning (10 kap. 1 § ÄB) och det ska ske i nära anslutning till testators undertecknande eller vidkännande av sin underskrift (NJA 1994 s. 145). Ett testamentsvittne får inte vara under femton år eller på grund av psykisk störning sakna insikt om betydelsen av vittnesbekräftelsen. Vittnet får inte heller vara närmare släkt med testator, s.k. vittnesjäv (10 kap. 4 § ÄB). Ett inbördes testamente är i förhållande till varje testator ett eget testamente vilket innebär att det inbördes testamentet kan vara giltigt i förhållande till den ene testatorn men ogiltigt i förhållande till den andre (Göta hovrätts avgörande i T 254-01 den 25 februari 2002).

Krav på vittnet

Inbördes testamente

Nödtestamente

Förutom ett skriftligt och av två personer bevittnat testamente godkänner lagen två former av nödtestamente (10 kap. 3 § ÄB). Om testator på grund av sjukdom eller annat nödfall inte kan upprätta ett ordinärt testamente, får han förordna om sin kvarlåtenskap, om det sker

a) muntligen inför två vittnen eller

b) i en egenhändigt skriven och undertecknad obevittnad handling (ett s.k. holografiskt testamente).

Upphör att gälla

Ett sådant nödtestamente förlorar sin verkan om testator sedermera under tre månader har haft tillfälle att i vanlig testamentsform förordna om sin kvarlåtenskap. Tiden räknas från den tidpunkt då hindret för att upprätta ett skriftligt och bevittnat testamente upphör. Frågan om det har förelegat en nödfallssituation vid upprättande av ett nödtestamente bör i första hand bedömas utifrån hur situationen kan antas ha framstått för arvlåtaren (NJA 1993 s. 341).

Frågan om nödfallssituation

Testamentes återkallande

En testator kan när som helst återkalla sitt testamente (10 kap. 5 § ÄB). Det kan ske formlöst genom att testamentet makuleras. Testator kan också återkalla sitt testamente på något annat sätt som otvetydigt visar att testamentet inte längre utgör hans eller hennes yttersta vilja. Ett vanligt sätt att helt eller delvis återkalla ett testamente är att upprätta ett nytt testamente. Om det nya testamentet av någon anledning skulle vara ogiltigt, kan det ändå anses utgör en återkallelse av det tidigare testamentet.

Nytt testamente

Tillägg

Ett tillägg till testamente upprättas och återkallas på samma sätt som huvudtestamentet.

Utländsk medborgare

Angående en utländsk medborgares behörighet att upprätta testamente samt formen för ett sådant finns bestämmelser i 9 och 10 §§ lagen (1935:44) om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare som hade hemvist i Sverige m.m. samt i 1 kap. 3 och 4 § IDL.

7.3.3 Testamentes laga kraftvinnande, bevakning enligt äldre regler

Laga kraft

För att ett testamente ska bli gällande (vinna laga kraft) ska det godkännas av arvingarna. Godkännandet kan ske såväl före som efter dödsfallet. Med arvinge avses här i förekommande fall även testators efterarvingar enligt 3 kap. 2 § ÄB, dvs. bröstarvingar och släktingar i den andra parentelen. Om någon arvinge inte vill godkänna testamentet ska testamentstagaren delge varje arvinge en bestyrkt kopia av testamentet. Om testamentstagarna är flera räcker det att en av dem delger arvingarna testamentet (14 kap. 4 § 3 st. ÄB). Arvingarna har sedan sex månader på sig att väcka klandertalan mot testamentstagaren (14 kap. 4 och 5 §§ ÄB). Talan anses väckt när ansökan om stämning kommer in till rätten (13 kap. 4 § rättegångsbalken). Väcker arvingen inte klandertalan eller ogillas hans talan, vinner testamentet laga kraft. Observera att en klandertalan bara har rättslig verkan i förhållandet mellan den arvinge som har väckt talan och den testamentstagare som har stämts in. Detta innebär att den laga arvinge som klandrar testamentet gör det enbart beträffande sin andel. I förhållande till övriga arvingar vinner testamentet laga kraft sex månader efter det att dessa arvingar blev delgivna testamentet.

Klandertalan

Bevakning av testamente enligt äldre regler

Fram till den 1 juli 1989 gällde att en testamentstagare som ville göra testamentet gällande till sin fördel var tvungen att bevaka detta vid tingsrätten. Bevakning skulle ske inom sex månader från det att testamentstagaren fått kännedom om dödsfallet och förordnandet. Denna bevakning gällde för samtliga testamentstagare. Bevakningen skulle följas upp med delgivning av testamentet till de legala arvingarna. Försummades bevakningen förlorade testamentstagaren sin rätt visavi de legala arvingarna (Notisnr. 1962 C 264). Om dödsfallet inträffade före den 1 juli 1989 och sexmånadersfristen för testamentstagaren löpte ut före det datumet måste testamentet ha bevakats för att testamentstagaren ska vara bevarad sin rätt att göra gällande testamentet. Har testamentstagaren missat att bevaka testamentet kan detta inte genom senare godkännande av de legala arvingarna vinna laga kraft.

7.3.4 Testamentstagare

Huvudregeln

Ett testamente kan enligt huvudregeln bara göras till förmån för den som är född vid testators död eller som då är avlad och som sedermera föds vid liv (9 kap. 2 § ÄB). Dessutom gäller att endast den som har överlevt testator kan vara testamentstagare efter honom eller henne. Har en testamentstagare avlidit före testator, får testamentstagarens avkomlingar träda in i testamentstagarens ställe enligt den legala arvsordningen under förutsättning att avkomlingarna också är arvsberättigade efter testator (11 kap. 6 § ÄB). Om så inte är fallet, t.ex. om avkomlingen är kusin till testator, anses förordnandet förfallet. En annan sak är att testator i testamentet kan ha föreskrivit att kusinen ska ha rätt att träda in i t.ex. en mosters ställe.

Till blivande arvsberättigade

Testator kan även testamentera till blivande arvsberättigade avkomlingar till någon som är född eller avlad vid testators död (9 kap. 2 § st. ÄB). Detta undantag från huvudregeln att ett testamente endast kan göras till förmån för den som är född eller avlad vid testators död förutsätter dock bl.a. att testator inte gör någon skillnad på lotter mellan syskon som inte är födda vid testators död.

Legatarie

En testamentstagare som får endast en bestämd sak eller vissa angivna saker ur kvarlåtenskapen eller en eller flera rättigheter eller ett visst på förhand bestämt penningbelopp kallas legatarie. Ett legat ska normalt utgå före kvarlåtenskapens delning (11 kap. 2 § ÄB).

Universell testamentstagare

Om en testamentstagare istället får hela eller en viss andel av kvarlåtenskapen sedan legat har utgått kallas han universell testamentstagare. En universell testamentstagare behandlas som dödsbodelägare redan i och med dödsfallet utan hinder av att testamentet då ännu inte har vunnit laga kraft (18 kap. 1 § 4 st. ÄB).

7.3.5 Testamentstagares rätt i olika fall

Äganderätt

Om inte något annat framgår av testamentet anses en testamentstagare få den testamenterade egendomen med äganderätt. Testamentstagaren får alltså rätt att fritt förfoga över egendomen både under sin livstid och för dödsfalls skull, dvs. testamentstagaren kan i sin tur testamentariskt förfoga över egendomen.

Inskränkt rätt

En testator kan dock genom föreskrifter i testamentet inskränka testamentstagarens rätt på olika sätt.

Föreskrift om efterarv

1. Om ett testamente innehåller föreskrifter om sekundosuccession (efterarv), anses testamentstagaren ha fått egendomen endast med fri förfoganderätt. Testamentstagaren har då inte rätt att själv genom testamente förfoga över egendomen men han eller hon kan t.ex. ge bort den under sin livstid. När den primäre

testamentstagaren avlider erhåller efterarvingarna däremot i allmänhet egendomen med full äganderätt. Om efterarvingen avlider före den primäre testamentstagaren anses vanligen att testamentstagarens rätt utvidgas från en fri förfoganderätt till en full äganderätt. En tolkning av testamentet kan dock ibland leda till ett annat resultat (se t.ex. NJA 1980 s. 451). Om ett testamente med förordnande om efterarv också ger den primäre testamentstagaren rätt att genom eget testamente förfoga över egendomen och testamentstagaren utnyttjar den möjligheten, anses testamentstagaren i allmänhet ha fått egendomen med äganderätt (NJA 1973 s. 19). Om testamentstagaren inte har begagnat sig av rätten att göra egna testamentariska förordnanden eller avvikelser från det ursprungliga testamentet, har fri förfoganderätt däremot fortfarande ansetts föreligga (NJA 1963 s. 382).

Efterlevande makens testationsinskränkning har ansetts gälla endast avseende en ideell andel av behållningen och inte bestämd egendom om inte så uttryckligen anmärkts i testamentet (NJA 1995 s. 303).

Nyttjanderätt från testamente

2. En testator kan ha inskränkt testamentstagarens rätt genom att förordna att denne endast ska ha nyttjanderätt till egendomen. Testamentstagaren får i så fall inneha, förvalta och nyttja egendomen men har inte rätt att avyttra eller konsumera den. Har inte testator föreskrivit något annat, regleras testamentstagarens rätt i dessa fall av bestämmelserna i 12 kap. 2–9 §§ ÄB. Ibland är det tveksamt om ett förordnande bör tolkas som en fri förfoganderätt eller som en nyttjanderätt, se t ex NJA 1980 s. 25. I de fall då en testator har förordnat om nyttjanderätt har han i allmänhet också förordnat att äganderätten ska tillkomma någon annan, antingen genast eller längre fram. Har testator inte gjort något sådant förordnande om äganderätten, anses äganderätten till egendomen tillfalla de legala arvingarna.

Avkomsträtt från testamente

3. En testator kan ha förordnat att en testamentstagare endast ska erhålla räntan på ett kapitalbelopp eller någon annan förmån som utgår ur viss egendom, en s.k. avkomsträtt. Om så är fallet får testamentstagaren varken förvalta egendomen eller förfoga över den utan han får endast uppbära avkastningen. För att en avkomsträtt ska anses föreligga krävs i allmänhet att förvaltningen av egendomen har anförtrotts åt någon annan än testamentstagaren, t.ex. en banks notariatavdelning, eller att egendomen ställs under förvaltning av god man i enlighet med vad som sägs i 12 kap. 11 § ÄB.

Fideikommissrätt

4. Fideikommissrätt anses föreligga när ett testamente föreskriver att viss egendom eller viss rättighet oförminskad ska tillfalla två eller flera personer efter varandra (12 kap. 10 § ÄB). Observera dock den begränsning i testators möjlighet att på detta sätt förfoga

över egendomen för obegränsad framtid som ligger i kravet på att mottagaren i princip ska vara i livet vid testators död (9 kap. 2 § ÄB).

7.3.6 Jämkning av testamente

Om testator var gift och genom testamente till förmån för någon annan har inskränkt den efterlevande makens arvsrätt, kan testamentstagarens lott enligt testamentet komma att sättas ned för att man på detta sätt ska tillgodose den efterlevande makens basbeloppsanspråk (3 kap. 1 § 2 st. ÄB).

Om en testator genom testamente har förfogat över sin kvarlåtenskap på ett sådant sätt att förordnanden inskränker en bröstarvinges laglott, kan bröstarvingen påkalla jämkning av testamentet för att få ut sin laglott (7 kap. 3 § 1 st. ÄB).

7.3.7 Beaktande av ett testamente i ett bouppteckningsärende

Om det föreligger ett testamente efter den avlidne ska SKV vid den schematiska delningen av kvarlåtenskapen i bouppteckningsärendet göra delningen i enlighet med vad som har förordnats i testamentet. Även ett förordnande som av en eller annan anledning kan tänkas vara ogiltigt, t.ex. på grund av att det inte har upprättats i laga form, att testator inte var vid sunt eller fullt förstånd eller att testator inte handlade av fri vilja – beaktas sålunda i bouppteckningsärendet. De enda krav som måste vara uppfyllda är att det ska vara fråga om en handling eller ett uttalande för dödsfalls skull, dvs. något som ger uttryck för testators yttersta vilja, och att handlingen eller uttalandet otvetydigt härrör från testator. Att de legala arvingarna har godkänt handlingen som ett testamente medför inte alltid att handlingen ska beaktas som ett sådant om det inte av annan utredning framgår att handlingen verkligen härrör från den avlidne. Se vidare Walin I s. 203 ff. och Bratt m.fl. 5:7 f.

Inbördes testamente och laga kraft

I vissa fall kan det dock vara nödvändigt att slå fast om ett testamente har vunnit laga kraft eller inte. Detta gäller särskilt en efterlevande makes förvärv genom inbördes testamente, enligt vilket maken har erhållit egendomen efter den först avlidne med äganderätt utan efterarvsförordnande eller med förordnande om efterarv men med rätt för den efterlevande att förordna om annan fördelning. Har den efterlevande maken övertagit kvarlåtenskapen på grund av testamentet, har han eller hon haft full äganderätt och testationsfrihet. För att den efterlevande maken ska anses ha övertagit kvarlåtenskapen på grund av testamentet krävs dock att testamentet har godkänts av arvingarna eller att det efter delgivning (tidigare efter att först ha bevakats) har

lämnats oklandrat och på så sätt vunnit laga kraft. Den först avlidnes arvingar har då ingen efterarvsrätt. Har testamentet däremot inte vunnit laga kraft, har den efterlevande maken istället erhållit kvarlåtenskapen i arv enligt 3 kap. 1 § ÄB, dvs. med fri förfoganderätt för den efterlevande maken och med rätt till efterarv för den först avlidne makens arvingar. I dessa fall ska SKV observera att om den efterlevande maken genom ett eget testamente har förordnat över hela kvarlåtenskapen, ska SKV självmant (ex officio) bortse från testamentet i den del det inkräktar på efterarvingarnas rätt till efterarv (se NJA 1962 C 264, NJA 1962 C 1092, NJA 1983 s. 628 och NJA 1995 s. 303). Den andel av den efterlevande makens dödsbo som kommer från den först avlidne maken ska således läggas ut som arvslotter för hans eller hennes arvingar oavsett vad den efterlevande maken har föreskrivit i sitt testamente (jfr Bratt m.fl. 5:8).

Testators vilja

Ett testamente ska ges den tolkning som får antas stämma överens med testators vilja (11 kap. 1 § ÄB). När det gäller att utröna testators vilja är alla bevismedel tillåtna. I ett bouppteckningsärende saknar man dock i allmänhet stöd för någon annan tolkning av ett testamentariskt förordnande än den som framgår av förordnandets ordalydelse. Ibland förekommer det att dödsbodelägarna i bouppteckningen ger uttryck för hur de uppfattar testators förordnande liksom att ingivaren lämnar kompletterande uppgifter. En sådan utredning kan ofta vara av värde men kan aldrig leda till en tolkning av förordnandet som inte är förenligt med eller saknar stöd i testamentets lydelse. För att i bouppteckningsärendet kunna beakta en tolkning av ett testamente som delvis ligger utanför dess ordalydelse, ska samtliga dödsbodelägare vara överens om tolkningen (18 kap. 1 § 4 st. ÄB). Även de legatarier som berörs av tolkningen bör helst vara överens med dödsbodelägarna.

Testaments-tolkning utanför ordalydelsen

Testaments-tolkning, hjälpregler

SKV ska självständigt ta ställning till hur testamentet ska tillämpas i bouppteckningsärendet. För tolkningen finns vissa hjälpregler i 11 kap. ÄB.

Följande förhållanden ska beaktas:

2 §

a. Legat ska utgå ur det oskiftade boet och inte avräknas på en viss lott (2 §).

3 §

b. Om behållningen i boet inte täcker samtliga legat läggs de legat som avser bestämd egendom ut först. De övriga legaten minskas sedan i proportion till deras värden. Kan inte ens de legat som avser bestämd egendom utgå i sin helhet, får även dessa reduceras i proportion till värdena (3 §).

4 §

c. Ett förordnande om något som inte längre finns kvar i kvarlåtenskapen är utan verkan och ger inte testamentstagaren rätt till någon kompensation (4 §).

till någon kompensation (4 §).

5 §

d. En testamentstagare får ta över egendom med den belastning som vilar på egendomen vid testators död. Någon kompensation för belastningen utgår inte (5 §). Den testamentsstagare som erhåller en fastighet får således utan kompensation också ta över inteckningsskulder i fastigheten om inte annat föreskrivs i testamentet. Vid bestämmandet av eventuell arvsskatt ska SKV dock beakta belastningen.

6 §

Om motsatsen inte förordnats träder testamentstagarens avkomlingar in i avliden testamentstagares ställe om avkomlingarna tillhör den arvsberättigade kretsen efter testator. I annat fall går lotten till fördelning enligt arvsordningen (6 §). Jfr dock f. nedan.

Kusinbarn

e. När det i ett testamente hade förordnats att testators kvarlåtenskap skulle tillfalla ett kusinbarn eller, om kusinbarnet avlidit, ”dess” arvingar, har uttrycket ”arvingar” ansetts innefatta kusinbarnets make, se NJA 1992 s. 758. Frågan var i rättsfallet vilka arvingar kusinbarnet hade och inte vilka som var arvingar till testator.

Kan inte verkställas i sin helhet

f. Kan ett förordnande som avser hela kvarlåtenskapen – eller hela kvarlåtenskapen med undantag för bröstarvinges laglott – inte verkställas i sin helhet, ökas de universella testamentstagarnas lotter med det som inte kan utgå. Den egendom som inte kan fördelas enligt förordnandet går således inte till fördelning enligt arvsordningen (7 §).

7 §

Make och sambo

g. Ett testamente till förmån för make eller sambo är utan verkan om äktenskapet har blivit upplöst eller samboförhållandet har upphört vid testators död. Detsamma gäller om ett mål om äktenskapsskillnad pågår vid testators död (8 §). Det ska betonas att detta bara är en tolkningsregel. Det presumeras att testators vilja är att förordnandet ska vara utan verkan i dessa fall. En tolkning i det enskilda fallet kan leda till motsatt resultat. (I NJA 1999 s. 117 har ett analogislut gjorts beträffande förmånstagarförordnande i en försäkring.). Jfr 10.2 p. 1.

8 §

Hjälpregler för tolkning enligt praxis

Utöver de legala tolkningsreglerna i 11 kap. ÄB har praxis utbildats i bl.a. följande hjälpregler:

h. Ett förordnande om fördelning ”enligt lag” anses vanligen innebära att lagens lydelse vid tiden för testators död ska tillämpas (se bl.a. NJA 1936 s. 47). Om det är frågan om ett inbördes testamente har gällande lag bedömts med utgångspunkt från vad som gäller när den efterlevande maken avlidit.

i. Ett förordnande genom vilket en testator inte har namngett testamentstagarna utan bara har bestämt den krets inom vilken fördelningen ska ske (mina barnbarn, mina laga arvingar, mina släktingar på fädernet etc.) brukar anses innebära att fördelningen

ska ske mellan dem som tillhörde den angivna kretsen vid testators död. Regeln kan dock inte tillämpas om testator har specificerat gruppen, t.ex. mina nu levande barnbarn, de släktingar på fädernet som jag nu har etc.

j. Om makar i ett inbördes testamente har förordnat att kvarlåtenskapen efter bådas död ska utgå till deras släktingar anses vanligen vardera maken ha tillgodosett släktingarna på sin sida (se bl.a. NJA 1969 s. 235, I och II, samt Svea hovrätts beslut den 22 september 2000 i ÖÄ 8455-99, dödsboet efter Kerstin Herrmann).

För fler exempel på tolkningsregler hänvisas till Walin I s. 263 ff.

Är bara hjälpregler

Observera att tolkningsreglerna är hjälpregler. Detta innebär att de bara ska användas då något annat inte har föreskrivits eller kan utläsas ur testamentet.

Tolkning vid schematisk delning

Testamentstolkning i samband med lottläggning vid schematisk delning behandlas under avsnitt 12.6.